

vă mâinile pe coapse și respirați adânc. Planificați-vă pauzele în așa fel, încât să coincidă cu perioadele când nivelul personal de energie este scăzut. Nu uitați că o persoană cu o dotare nativă medie se poate concentra intens asupra lucrului fără întreruperi doar o oră. O scurtă perioadă de liniște vă va ajuta să lucrați mai eficient.

Începutul și sfârșitul fiecărei zile de lucru sunt extrem de importante. Începeți ziua cu un mic dejun liniștit și sănătos, stând jos în timpul mesei ca să vă destindeți și să savurați mâncarea. Luați-vă o marjă de timp, ca să ajungeți la serviciu fără să vă grăbiți. La sfârșitul zilei, plecați de la lucru într-o stare de spirit bună. În acest fel, nu veți permite greutăților de peste zi să pătrundă în viața personală. Impuneți-vă să vă relaxați și cel puțin două ore înainte de culcare nu vă mai gândiți la serviciu. Excesul de mâncăruri grele seara poate provoca insomnii, oboseală și iritare. Notați-vă toate slăbiciunile și planificați combaterea lor.

Timpul poate să zboare pentru unii și să stea în loc pentru alții. Atitudinea personală e cea care vă situează într-una sau alta din aceste categorii. Faceți uz de forța gândirii pozitive pentru o planificare corectă. În acest fel, veți îndeplini cu ușurință chiar și sarcinile cele mai neplăcute.

Bibliografie:

1. Bruce Andy & Langdon Ken. *Cum să gândim strategic*. Enciclopedia RAO, București, 2001.
2. Walters Jamie S. *Marea putere a micii afaceri*. Curtea veche, București, 2006.
3. Hindle Tim. *Cum să gestionăm timpul*. Enciclopedia RAO, București, 2000.
4. Чендлер Стив и Ричардсон Скотт. *100 способов мотивации персонала*. Москва: Торговый дом Гранд, 2006.

FAMILIA CONTEMPORANĂ PRIN PRISMA POTENȚIALULUI REPRODUCTIV

*Doctor în sociologie Olga Gagauz, conferențiar la
Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM*

The political and societal transition in the Republic of Moldova as of the beginning of the 90s brought about drastic transformation in family life and reproductive potential of the family. The data show significant changes in trends affecting families, such as accelerated postponement in family formation (trends towards marriage and births at later years in life); decline of entry into marriage and spread of non-marital cohabitation; abrupt drop in births and rise in extra-marital births mostly within the non-marital unions. This paper describes recent trends affecting reproductive potential of the family with their causes and consequences from the perspective of family policy-making.

Compararea indicilor demografici la nivel european, precum și raportarea lor la schimbările din sânul familiei, demonstrează că anume familiile sunt responsabile, în special, pentru scăderea fertilității și, ca urmare, pentru îmbătrânirea populației și stabilirea unui regim îngust de reproducere care nu asigură înlocuirea generațiilor. Reieșind din aceste considerente, o bună parte a țărilor europene încearcă să încurajeze fertilitatea prin implementarea unor politici familiale. Programul național strategic în domeniul securității demografice al Republicii Moldova (2011-2025), de asemenea, prevede promovarea politicilor familiale și a celor de încurajare a fertilității, având drept scop atenuarea tendințelor nefavorabile în evoluția populației. Nivelul actual de abordare metodologică în elaborarea politicilor demografice, inclusiv familiale, condiționează faptul că, în multe cazuri, acestea se reduc la măsurile ce țin de protecția socială a familiei și stimularea financiară a natalității. Din această perspectivă, aprofundarea cercetărilor în domeniul familiei poate contribui la creșterea eficienței măsurilor întreprinse, consolidarea funcției reproductive a familiei.

Reducerea potențialului reproductiv al familiei, în mare măsură, este determinată de dificultățile cu care se confruntă Republica Moldova, după anii 1990, în plan politic, economic, social și cultural, care, la rândul lor, au provocat modificarea normelor sociale, inclusiv în sfera căsătoriei și familiei. Situația socială ambiguă a condus la diversificarea strategiilor de adaptare în formarea și dezvoltarea familiei.

Printre schimbările principale în evoluția familiei, care au afectat funcția ei reproductivă, menționăm următoarele:

- deși, în mare parte, căsătoria în RM și-a păstrat trăsăturile descrise de Hajnal J. și specifice țărilor est-europene, s-a conturat o tendință clară spre formarea unui tip modern al căsătoriei specific majorității țărilor europene [1]. Căsătoria se dovedește a fi un fenomen mai

contrastant, relațiile sexuale premaritale și uniunile non-maritale au devenit o parte componentă a peisajului moral actual;

- se înregistrează scăderea continuă a dimensiunilor familiei și a gospodăriei casnice, precum și modificarea compoziției populației, conform stării civile ca rezultat al reducerii intensității căsătoriilor, ratelor mici ale fertilității și îmbătrânirii populației;
- dezinstituționalizarea căsătoriei a dus la transformarea structurii populației după starea civilă, creșterea ponderii uniunilor non-maritale. Se constată gradul mai înalt al persoanelor necăsătorite, ca rezultat al scăderii intensității căsătoriilor în vârstele tinere și amânarea acestora spre vârstele mature;
- se înregistrează gradul înalt de instabilitate a căsătoriilor, creșterea divorțialității. Printre factorii specifici de instabilitate a familiei, care deosebesc RM de alte țări europene, se înregistrează probabilitatea înaltă de încetare a căsătoriei în urma decesului unuia din soți, în special riscul văduviei, precum și migrația de muncă în masă și de lungă durată;
- crește rolul compensator al căsătoriilor repetate, se observă nivelul înalt al acestora printre căsătoriile neînregistrate (uniuni non-maritale).

O modalitate de adaptare la condițiile sociale în schimbare a devenit amânarea evenimentelor cruciale din viața persoanelor (căsătoria și nașterea copilului), inversarea ordinii acestora: nașterea copilului, în multe cazuri, este precedată de înregistrarea căsătoriei, iar coabitările non-maritale tind să substituie căsătoria legală [2]. Dereglarea consecutivității evenimentelor în biografiile individuale (căsătoria, traiul în comun, nașterea copilului) se manifestă în dinamica indicatorilor: vârsta medie a femeii la prima căsătorie și vârsta medie a femeii la prima naștere în căsătorie (figura 1).

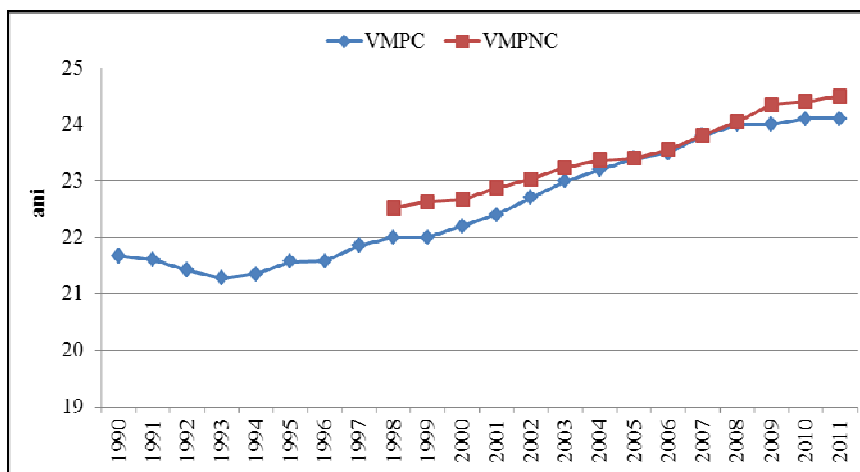

Figura 1. Dinamica indicatorilor: vârsta medie a femeii la prima căsătorie (VMPC), vârsta medie a femeii la prima naștere în căsătorie (VMPNC)

Sursa: calculat de autor în baza datelor nepublicate ale BNS.

Datele statistice disponibile demonstrează scăderea continuă a intervalului protogeneză (intervalul dintre înregistrarea căsătoriei și nașterea copilului), ceea ce servește drept dovadă atât a creșterii numărului căsătoriilor stimulate de sarcina neplanificată, cât și a modificării atitudinilor cu privire la comportamentul sexual premarital, când sarcina neplanificată nu mai prezintă un motiv important pentru înregistrarea căsătoriei. Ca urmare, constatăm modificarea potențialului reproductiv al familiei prin creșterea semnificativă a componentei extraconjugale în numărul total de nașteri (24%). În comparație cu situația de la începutul anilor 1990, contribuția acestora în formarea ratelor specifice de fertilitate, în special, la vârste tinere a devenit foarte importantă, ajungând la circa 40%.

Dinamica structurii fertilității după rangul nașterii demonstrează instalarea unei tendințe de restructurare a natalității, creșterea proporției nașterilor de rangul întâi și reducerea celor de rangurile superioare și, ca rezultat, scăderea treptată a proporției femeilor care pe parcursul vieții au născut trei și mai mulți copii. Cea mai înaltă pondere o au femeile care au născut doi copii, inclusiv pe medii sociale, ceea ce confirmă orientarea spre numărul ideal de copii, care este doi copii [3, p.189].

Ca și în țările economic dezvoltate, scăderea fertilității cohortelor feminine reale prezintă o tendință principală în modificarea potențialului reproductiv al familiei. Prognoza fertilității, în profil generațional, demonstrează că descendența finală a cohortelor feminine născute în anii 1970-1980 va fi mai scăzută, decât a celor născute în anii 1960. Fertilitatea descendentă a cohortelor feminine născute în anii 1975-1980, care, în prezent, ating vârsta de 30 de ani, cu greu va depăși 1,5-1,6 copii per femeie de vârstă fertilă, iar a celor născute după anii 1980 poate coborî la nivelul extrem de scăzut – mai jos de 1,5. Aceasta semnifică faptul că scăderea fertilității continuă în RM, numărul mediu de copii în familie diminuează, cu toate că se observă reducerea timpurilor de scădere a fertilității.

De la mijlocul anilor 1990, principalele schimbări ale fertilității sunt legate cu transformarea modelului de vârstă și, respectiv, a ciclului reproductiv: formarea fertilității descendente se începe și se termină la vârstele mai mature. Astfel, în comparație cu anul 1995, vârsta medie a mamei la prima naștere, în anul 2010, a crescut de la 22,1 până la 24,1 ani, la cea de-a doua – de la 25,8 până la 28,4, la cea de-a treia – de la 29 până la 31,5. Ca rezultat, s-a modificat contribuția diferitelor grupuri de vârstă a mamei în fertilitatea totală: a diminuat contribuția mamelor în vârstă de până la 20 de ani (de la 17,8% până la 10%) și a celor în vârstă de 20-24 de ani (de la 40% până la 32%), pe când contribuția mamelor în vârstă de 25-29 de ani a crescut de la 26% până la 30,5%, și a celor în vârstă de 30-35 de ani de la 11,5 până la 18%.

Încă nu demult, se constata probabilitatea înaltă sau aproape constantă a nașterii a cel puțin unui copil, amânarea primelor nașteri, și mai ales refuzul benevol de a avea un copil nu au fost specifice pentru familiile din RM. Astăzi, înregistrăm că cel puțin prima caracteristică a modelului tradițional de natalitate nu mai este relevantă – familiarizarea cu experiența de întârziere cu nașterea primului copil la generațiile mai tinere este foarte intensă. Primii au demonstrat alt comportament matrimonial și reproductiv generațiile născute în anii 1980. Nașterea copilului la vârstă de până la 20 de ani devine tot mai rară, chiar și către vârsta de 25 de ani proporția celor care au născut cel puțin un copil este sub 50%, pe când la generațiile născute în anii 1965 și 1970 către vârsta de 25 de ani circa 75% aveau cel puțin un copil, iar către vârsta de 30 o bună parte a acestora (figura 2).

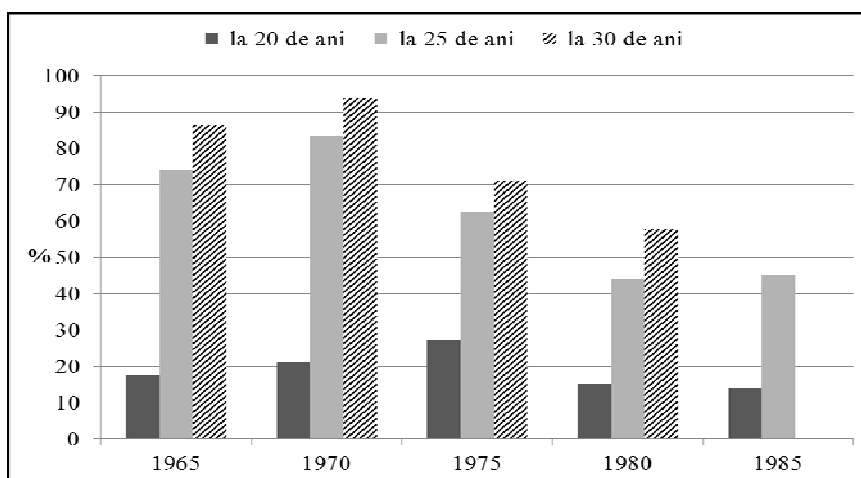

Figura 2. Ponderea femeilor care au născut cel puțin un copil până la vârsta indicată, în generațiile feminine născute în anii 1965-1985, în %

Sursa: tabelele de fertilitate elaborate de autor în baza datelor nepublicate ale BNS.

Cu toate acestea, „îmbătrânirea” fertilității în RM se desfășoară într-un ritm mai lent în comparație cu alte țări, chiar cu țările din Europa Centrală și de Est. Modelul relativ tânăr de formare a familiei oferă mai mult spațiu pentru a manevra cu planificarea nașterilor. Începutul ciclului reproductiv în familie este relativ timpuriu, ceea ce oferă mai mult timp cuplurilor pentru reexaminare a planurilor cu privire la nașterea celui de-al doilea sau celui de-al treilea copil, în comparație cu țările occidentale în care procesul de procreare începe la 30 de ani.

Migrația de muncă constituie un factor important, care contribuie la reducerea potențialului reproductiv al familiei atât din cauza traiului separat de lungă durată al soților, care a devenit, practic, o normă socială pentru familiile migranților, evoluând în calitate de motiv pentru reducerea intențiilor reproductive, cât și din cauza realizării planurilor reproductive peste hotarele țării. Astfel, conform datelor

serviciului Stare Civilă al RM, proporția copiilor născuți în familiile migranților constituie circa 10% în raport cu efectivul nașterilor anuale în RM. Datele integrate pentru cinci ani (2006-2010) constată că, în această perioadă, peste hotare, s-au născut 19073 de copii – cetățeni ai Republicii Moldova, pe primele locuri fiind Rusia și Italia, unde se înregistrează cel mai mare număr de migranți moldoveni, inclusiv femei.

Menținerea fertilității la nivelul mai jos de cel necesar pentru înlocuirea generațiilor (2,1), în perspectivă, va provoca inerția demografică negativă, dat fiind faptul că se micșorează numărul potențial al părinților ca rezultat al natalității reduse în perioada precedentă. Păstrarea acestei tendințe va urgenda îmbătrânirea populației, scăderea efectivului populației, va limita eficiența măsurilor de stimulare a natalității. În aceste condiții, încurajarea natalității și creșterea potențialului reproductiv al familiei prezintă o direcție prioritară în dezvoltarea politicilor demografice. Măsurile în acest domeniu urmează să fie complexe și să cuprindă toate sferele vieții sociale. Pe prim plan, este ameliorarea situației materiale a familiilor cu copii prin creșterea ratei de ocupare și a salariilor, protecția socială a familiilor social vulnerabile. O rezolvare stringentă necesită problema asigurării accesibilității locuinței, în special pentru familiile tinere. O atenție deosebită trebuie acordată dezvoltării instituțiilor de educație extrafamilială, diferitelor servicii, menite să contribuie la concilierea vieții profesionale și parentale a părinților. Acestea și alte măsuri, orientate spre crearea condițiilor favorabile de creștere și educație a copiilor, precum și creșterea statutului familiei în societate treptat vor asigura creșterea calitativă a potențialului uman și ameliorarea situației demografice.

Bibliografie:

1. Hajnal J. *European marriage patterns in perspective*. In: Glass, D.V. and Eversley, E.C., editors. *Population in History*. London, 1965, p.101-146.
2. Philipov D. *Major trends affecting families in Central and Eastern Europe*. <http://www.un.org/esa/socdev/family/Publications/mtphilipov.pdf>
3. Gagauz O. *Familia contemporană între tradițional și modern*. Chișinău, 2011. – 280 p.

PARTICULARITĂȚI ALE POLITICII DE SUSȚINERE A FAMILIEI CU COPII

*Doctor în sociologie Mariana Buciuceanu-Vrabie,
Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM*

The article makes a brief analysis of the policy system aimed at supporting families with children in the Republic of Moldova. It is noted that the support provided by the state for families with children through certain social and economic guarantees, the amount of allowances for children, that reduce the direct and indirect costs the family has to grow up and educate the children and the opportunities the parents have to reconcile work-family life balance can influence both on the realization of the reproductive intentions of the family and mother's occupational status.

O trecere în revistă a particularităților și măsurilor de susținere a familiei cu copii în țările lumii, orientate inclusiv spre creșterea natalității, în cazul țărilor dezvoltate, evidențiază un complex de măsuri, care includ: indemnizațiile pentru copii; beneficiile familiale; oferirea concediilor de îngrijire a copilului pentru părinți (mamă sau tată); subvenții pentru îngrijirea medicală a copilului; scutiri la impozite și prestații; subvenții pentru imobil; program de lucru flexibil; asigurarea posibilității de a echilibra responsabilitățile pentru educarea copiilor și activitățile casnice între soți, alți membri ai familiei și sferei de servicii.

Către anul 1967, în 67 de țări, se aplicau diverse scheme ale indemnizațiilor familiale, de regulă, raportate la numărul de copii în familie. Către anul 2010, în 43 de țări, oficialitățile cărora apreciau nivelul natalității în țară ca fiind foarte mic, se oferea concediu de maternitate în legătură cu nașterea copilului, femeile economic active având posibilitatea, astfel, să-și păstreze locul de muncă. Durata concediilor, îmbinarea perioadei plătite și neplătite a acestora diferă substanțial pe țări. Drept completare la concediul oferit mamei, practic, în fiecare a doua țară, este prevăzut, de asemenea, și concediul paternal (perioadă de concediu rezervată tatălui) în legătură cu nașterea copilului. De regulă, acesta este mult mai scurt decât cel maternal, în medie pe țări, de aproximativ patru-cinci săptămâni [1, p.135], dar prezintă un element important în schema generală a concediilor parentale (oferite la nașterea copilului și pentru îngrijirea lui pe o perioadă determinată de timp).